

Биологичното земеделие – разумен и перспективен избор за селското стопанство

Доц. д-р ДИЛЯНА МИТОВА

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: dilianamit@gmail.com

Резюме: Целта на статията е да проследи ситуацията в биологичното земеделие (БЗ) у нас до 2008 г., на фона на тенденциите в развитието на световното и европейско БЗ. Обосновава се необходимостта от подкрепа на БЗ у нас, като се акцентира на неговите предимства като земеделска система и като философия. БЗ се възприема като производствена система, която опазва почвите, екосистемите и здравето на хората; основава се на екологичните процеси, на биоразнообразието и цикличността в периодите на развитие на различните земеделски култури и е съобразено с местните условия на всяка държава, като по този начин се избягват страничните влияния върху природата при традиционното земеделие. Биологичното земеделие е комбинация от традиции, нововъведения и научни изследвания, чрез които се подпомага опазването на околната среда, насърчава се доброто партньорство и доброто качество на живот за всички, които участват в този процес.

През последните десетилетия биологичното земеделие претърпя бързо развитие. Постоянно се увеличават (абсолютно и относително) площите, заети с биологично отглеждани култури, нараства броят на биологичните оператори, разширява се пазара и се разнообразява асортимента на биологичната продукция, увеличава се оборота на биопродуктите.

Държавното подпомагане е важно за развитието на биологичното земеделие, поради трудностите през преходния период, осигуряването на обществени екологични ползи и слабо развития у нас пазар. Трудно може да се оцени потенциала на прилаганите политики и съществуващите мерки, поради липса на статистическа информация относно биологичното производство, биологичния пазар, включително данни за търгуваните потоци и цените, както и за прозрач-

ността на цените по веригата. От бранша на българските биопроизводители смятат, че въпреки предлаганите възможности за стимулиране на биопроизводителите чрез плащания и субсидии, насърчаването на биопроизводството у нас е крайно недостатъчно.

Биологичното производство в България е в начален стадий на своето развитие, но потенциалните възможности пред него са много големи. Очакванията са въпреки кризата инвестициите в биопроизводството да растат, като стимул за това ще бъде бързо растящото потребителско търсене, предизвикано от засилващия се интерес на обществото към здравословния начин на живот, развитието на зелената икономика и опазването на околната среда.

В България в момента няма подходяща държавна структура, която да откликва на проблемите на БЗ. Тази картина, сама по себе си, е нещо, което не съответства на ОСП на ЕС. Необходимо е да се реализира заявената приоритетност на политиката в полза на биоизделието.

Ключови думи: биологично земеделие, предимства, растеж, потребителско търсене, политика на подпомагане.

Увод

Изборът, който трябва да бъде направен в близките години в света и у нас, конкретно по отношение начина на живот, е много важен – от него ще зависи дали ще имаме по-богат набор от възможности или ще бъдат сведени само до една-две алтернативи. Индустиалните и високо интензивните селскостопански системи са едни от основните причини за настъпващите климатични промени – пряко и непряко. В света навлизат гигантите на хранителната и фармацевтичната индустрия, в резултат на чиято дейност се достига една своеобразна глобализация в предлагането. За съжаление, това води до окончателната загуба на някои много ценни неща – части от непокътната природа, от човешкото здраве, от културата, от историята, от човешкия живот.

Биологичното земеделие е, макар и малка брънка от веригата дейности, насочени към запазване на природата и здравето на човека. БЗ се определя от *Codex Alimentarius* като холистична система за управление на произ-

водството, която поддържа и укрепва здравето на екосистемите, включително биологичните цикли и почвената биологична активност; като процес, при който крайните резултати се получават от земеделски практики, които са икономически ефективни, екологосъобразни и социално приемливи. Ето защо изборът на системите за бъдещото развитие на земеделието, трябва да бъде направен като се вземат предвид трите аспекта на тази система. На равнище производство Международната федерация на движението за развитие на биологичното земеделие (IFOAM) през 2008 г. определи БЗ като производствена система, която опазва почвите, екосистемите и здравето на хората; основава се на екологичните процеси, на биоразнообразието и цикличността в периодите на развитие на различните земеделски култури и е съобразено с местните условия на всяка държава, като по този начин се избягват страничните влияния върху природата при традиционното земеделие. Биологичното земеделие е комбинация от традиции, нововъведения и научни изследвания, чрез които се подпомага опазването на околната среда, насърчава се доброто партньорство и доброто качество на живот за всички, които участват в този процес.

Биологичните земеделски практики са екологосъобразни, отколкото конвенционалните, главно по отношение на по-малките остатъци от пестициди, богатото биоразнообразие и по-добрата устойчивост към климатичните промени.

Биологичното земеделие е един **разумен начин за обработване на земята**. Терените, заети с БЗ, съхраняват най-високо ниво на **биологично разнообразие** в сравнение с терените, заети с конвенционално и интегрирано земеделие. Почвите върху терените, заети с БЗ, имат по-добра структура и по-високо плодородие, много по-малко уязвими са от ерозионните фактори като вятър и вода, което се дължи на устойчивите практики на БЗ. **Запазването на местните сортове и породи** е важна инициатива на движението за БЗ и помага да се съхрани генетичното разнообразие. БЗ е много **по-ефективно в използване на енергията** – съгласно направени изследвания биологичните производители използват от 30 до 50% по-малко енергия. Все по-голям брой научни изследвания сочат, че БЗ може да играе роля за **намалване на отрицателните промени, водещи до**

климатични промени. БЗ изисква значително **повече трудови ресурси**, отколкото конвенционалните стопанства, т.е. БЗ е способно да осигури заетост и доходи в селските райони и да спомогне за **стабилизиране на заетостта**. **Биопродуктите са по-здравословни от конвенционалните**. Това ги прави (и ще ги прави още повече в бъдеще) търсени и продаваеми, т.е. БЗ има и социална насоченост, намалява разходите за здравеопазване. Биохраните съдържат хранителни съставки, които повишават тяхната хранителна стойност. Много важно е, когато се разглеждат предимствата на БЗ, критерият да бъде не само какво биологичните продукти съдържат и до какво води БЗ, а и какво биологичните храни **не** съдържат, както и ефекта върху природата, до който **не** довеждат. За БЗ има много **добре детайлизирани закони** и всички производители и продукти са сертифицирани и проследяеми.

Наше дълбоко убеждение е, че биологичните продукти са продуктите на бъдещето – чисти от химикали и торове, вкусни, полезни, щадящи околната среда. Предлагането на тези продукти на европейския и световния пазар изостава от търсенето им, т.е. има ниша за тяхното успешно реализиране на международния пазар. Българите стават все по-загрижени и отговорни както за своето и на бъдещите поколения здраве, така и за опазване на околната среда, т.е. има ниша за успешна реализация на биологичните продукти и на вътрешния пазар. В стратегически документи като Националната агроекологична програма (НАЕП), планът за развитие на биологичното производство у нас и др. са заложили цели и задачи за насърчаване на екологосъобразните методи за селскостопанско производство, като БЗ е посочено като една от приоритетните дейности, т.е. има заявена воля на държавно ниво за насърчаване на БЗ.

Кратък анализ на биологичното земеделие в света и в България

Площи, заети с БЗ - през последните десетилетия биологичното земеделие претърпя бърз растеж и са повдигнати много въпроси. През февруари 2009 г., на световното изложение на биологични продукти в Нюрнберг, IFOAM и Швейцарския изследователски институт за органично земеделие (FiBL), представят актуални статистически данни, според които 32,2 млн. ha земеделска земя в 141 държави се

Таблица 1
Table 1

Обща площ с биологично земеделие (изцяло конвертирана и в преход), 2008 г.
Total Organic Area (fully Converted and under Conversion), 2008

Страни Canters	Биологична площ, ha 2008 г. Organic area, ha 2008	% промяна 2007-2008 г. % changes 2007-2008
ЕС-27/EU-27	7 764 722	7,4
Белгия/BE	36 153	10,8
България/BG	16 663	22,1
Чехия/CZ	320 311	9,1
Дания/DK	150 104	8,7
Германия/DE	907 786	4,9
Естония/EE	87 346	9,8
Ирландия/IE	42 816	4,1
Гърция/EL	317 824	13,6
Испания/ES	1 317 539	33,3
Франция/FR	583 799	4,8
Италия/IT	1 002 414	-12,9
Кипър/CY	2 323	:
Латвия/LV	161 624	9,1
Литва/LT	122 200	1,5
Люксембург/LU	3 535	5,0
Унгария/HU	122 817	15,0
Малта/MT	20	:
Холандия/NL	50 434	7,3
Австрия/AT	447 678	0,6
Полша/PL	313 944	8,5
Португалия/PT	233 475	:
Румъния/RO	140 132	6,6
Словения/SL	29 836	1,8
Словакия/SK	140 755	19,4
Финландия/FI	150 374	1,1
Швеция/SE	336 439	9,1
Великобритания/UK	726 381	10,0
Норвегия/NO	52 248	6,9

MT Data 2006, CY, PT data 2007, Source : Eurostat

обработват биологично, което е увеличение с 1,5 млн. ha спрямо предишната година. Общата площ, заета с БЗ в ЕС-27 (включително напълно конвертираната и тази в преход), също продължава да показва една възходяща тенденция. От 2005 г. до 2007 г. площите, заети с органично земеделие в ЕС, нарастват от 3,6% на 4,1% от общата използвана селскостопанска площ. През 2007 г. тя е 7 597 515 ha или 4,12% от общата земеделска площ. Нарастването със 7,4% на заетата с биологично земеделие обща площ в ЕС за периода 2007-2008 г. (за сравнение с 5,9% прираст за периода 2006-2007 г.), илюстрира продължаващата положителна

тенденция в сектора на биологичното земеделие в ЕС. От 2007 до 2008 г., България, Белгия, Гърция, Испания, Унгария, Словакия и Великобритания отбелязват ръст на този показател с повече от 10%.

От 2007 до 2008 г. България отбелязва ръст на този показател с 22,1%. Това е вторият по големина ръст в ЕС-27 за периода 2007-2008 г., след Испания. Сега в България за биологично земеделие се използват близо 17 000 ha (0,33% от използваната земеделска площ; за сравнение в Румъния този процент е 1). За сравнение – през 2003 г. площите заети с БЗ в България са 8 364 ha, през 2004 г. – 12 284 ha, а през 2007 г. – 13 646

ha.

В Националния план за развитие на БЗ в България в периода 2007-2013 г., е заложена стратегическа цел – към 2013 г., 8% от използваната земеделска земя да бъде обработвана по метода на БЗ. Тъй като в момента площите с бионасаждения са едва 0,3%, така поставената цел изглежда твърде амбициозна и трябва да се преразгледа и реално преоцени.

Като дял от общата площ в ЕС (7 764 722 ha), 4 страни през 2008 г. оформят над 50% – Великобритания 9,4%, Германия 11,7%, Италия 12,9% и Испания 17,0%. Делът на България е 0,2% (16 663 ha).

Биологичната продукция идва от напълно конвертираните за БЗ площи. Преди дадена площ да бъде призната за прилагане на БЗ, тя трябва да премине през преходен период на „конверсия“. Общата площ за БЗ е сума от площите в конверсия и от напълно конвертираните вече площи. През 2008 г. за половината от членките на ЕС, площта в конверсия като процент от общата площ за БЗ е между 10 и 20%, за Холандия и Дания – под 10%. А за 4 страни този дял надхвърля 40% - Полша 43,1%, Испания 47,6%, Румъния 48,9% и България 74,6%.

Площта в конверсия, като процент от общата площ за БЗ може да се разглежда като показател за потенциалното нарастване в сектора на БЗ през следващите години. Процентът на площта в конверсия от общата площ за БЗ е най-висок за България от всички страни членки на ЕС. Това е показателно, че интересът към БЗ у нас нараства и че в близко бъдеще се очаква на пазара (както на вътрешния, така и на външния) да се увеличи чувствително делът на произведените в България биологични продукти.

Основните култури, отглеждани чрез БЗ в ЕС са *полските култури* (зърнени, зеленчуци, зелени фуражи и технически култури); *трайните насаждения* (овощки, ягодоплодни, маслини и лозя), ливади и пасища. През 2008 г. от напълно конвертираните (завършили преходния период) и сертифицирани за БЗ в България площи са общо 4 236 ha, по данни на Евростат трайните насаждения са около 15%, ливадите и пасищата – около 22,8% и полските култури – 50,8%.

Основният фокус в производството на биологични продукти в България е поставен върху многогодишните култури. Ябълки, ягоди, малини, сливи, лешници, етерични масла (розово,

лавандулово), някои зеленчуци, пчелен мед – това са продуктите, които съставят основния дял от изнасяните от България биологични продукти.

Дейностите в БЗ включват хранителната верига от производството на равнище стопанство (ферма) до промишлената преработка. Вносът, износът и др. дейности са също част от БЗ. Производството на биологични продукти и биологичното отглеждането на селскостопански животни са основните дейности в БЗ на равнище ферма, но преработката на продуктите също е много важна. Списъкът на производителите на биологични продукти в света наброява над 1,2 млн. За 2008 г. в ЕС производителите са повече от 50% от всички оператори, като в повечето страни членки, този процент надхвърля 70% (включително и в България). Вносителите (за България) са по-малко от 2%. През 2008 г. в ЕС има 196 200 биологични производители. Между 2007 и 2008 г., броят на биологичните производители в ЕС нараства с 9,5%. Въпреки че **делът на биологичните производители в общия брой селскостопански производители** в ЕС показва слабо нарастване (от 2005 до 2007 г. от 1,2% на 1,3%), почти всички страни членки информират за възходяща тенденция. Делът на България е по-малък от 1%. В България **броят на биологичните производители** нараства за периода 2007-2008 г. с 5,8%. Към края на 2008 г. **сертифицираните оператори** (фермери, преработватели, търговци) са около 500, което е 0,04% от всички оператори в земеделието. Липсата на начален капитал, неразвития вътрешен пазар, по-ниските добиви в сравнение с конвенционалното земеделие (и оттам – по-ниските приходи), въздържат много от производителите да се насочат към този тип производство. Все пак през последните години, броят им расте с бързи темпове, както и инвестициите в сектора, макар че липсва реална държавна подкрепа.

Средният размер на стопанствата за БЗ, спрямо този за всички стопанства като цяло е по-голям. През 2007 г. той е 37 ha за ЕС като цяло, сравнен с 13 ha за всички земеделски стопанства. Най-забележителна е разликата в Чехия (223 ha към 89 ha) и Словакия (421 ha към 28 ha). В България средният размер на стопанство с БЗ е около 50 ha към 6,3 ha за конвенционалното.

По данни на Евростат през 2008 г. у нас **биологично са отглеждани** 470 говеда и 2 471 овце, както и 35 747 пчелни семейства, от които

са произведени 998 t биологичен мед.

Преработка на продуктите от БЗ – за България данните в Евростат показват, че преработвателите на биологична продукция за 2008 г. са общо 38, като разпределението им по вид икономическа дейност е както следва: *преработка на плодове и зеленчуци* -16; *на растителни и животински мазнини* – 7; *на млечни продукти* – 3; *преработка на месо и месни продукти* – 1; *на напитки* – 1; *на други хранителни продукти* – 10, т.е. преработката на земеделски биологични продукти в България се осъществява от сравнително малък брой фирми. Една от причините за ниския дял на преработвателите на биологични продукти у нас е фактът, че в България все още не е разрешено био-фермерите да преработват сами продукцията си. На второ място, причина за ниския дял на преработвателите е недостига на биологични продукти като суровина. В развития свят производството на биологична селскостопанска продукция расте годишно с 15-20%. В България този темп е под 1%.

Икономическата криза оказва негативно влияние върху тенденцията за ръст в сектора. Оптимизъм внасят обаче прогнозните данни за 2010 г., които показват тенденция за значително увеличение на потреблението на био-храни по света, а това означава добри възможности за износа на българските био-продукти.

Общият **оборот на биопродукти** в България за 2008 г. е за около 4 млн. евро и е едва 1% от пазара на хранителни стоки (за сравнение през 2005 г., пазарният дял на био-продуктите в България е оценен на 0,8 млн. евро, представляващи 0,023% от общия пазар на храни). В Националния план за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2007-2013 г. е заложена стратегическа цел към 2013 г. - 3% от всички продадени в България хранителни продукти да бъдат биологично произведени. На този етап това е много далечна и недостижима цел, ако не се промени политиката на държавата към по-активно подпомагане на биологичното земеделие у нас.

По-нататъшното успешно развитие на биопазара зависи както от продуктовата гама, както и от качеството на продуктите, което се очаква непрекъснато да расте.

Напоследък се забелязва увеличаване на броя и разширяване асортимента на българските биопродукти. Според изследване, проведено от фондация Биоселена, през 2008 г. в България

броят на биопродуктите е 733; 657 от тях са различни видове храни. За сравнение най-богата гама продукти се предлага на потребителите от Чехия, Полша и Словакия – между 1000 и 2500 артикула, в Западна Европа надхвърлят 10 000. Изследването на Биоселена показва ръст на продажбите на подобни продукти в страната.

Като цяло българските биопроизводители произвеждат основно храни. Най-често произвежданият биопродукт са пресните плодове (34%), а след това пресните зеленчуци и билките. Сред десетте най-произвеждани биопродукти са медът, етеричните масла, замразените плодове и зеленчуци и някои млечни продукти.

Същото изследване показва, че *пресни плодове* произвеждат 34,2% от производителите; *пресни зеленчуци* – 20%; *билки* – 18,3%; *мед* – 10%; *етерични масла* – 7,5%; *замразени зеленчуци или плодове* – 5,8%; *прясно мляко* – 4,2%; *сирене* – 4,2%; *кашкавал* – 3,3% и *други* – 35%.

Биологичното земеделие се стреми да доставя същите продукти, както конвенционалните им аналози в търговските мрежи, както и да разширява асортимента на биологичните продукти в съществуващите стокови групи. Добър вариант за обогатяване на биологичния асортимент у нас е производството на местни и традиционни продукти. Голям потенциал за това имат животинските продукти (биволско мляко, сирене, овче кисело мляко, месни изделия и т.н.). Разширяването на асортимента ще доведе до по-голямо търсене, интерес и удовлетворяване на клиентите.

Като цяло тенденцията е към **растеж на пазара и разширяване на продуктовата гама на биопродуктите**. Главната причина за този растеж е **потребителското търсене в развитите страни**. Според данни от изследване, проведено от **Organic Retailers Research**, 15% от жителите на ЕС са склонни да купуват продуктите на БЗ. Мотивациите на потребителите на биопродукти са свързани с ползите за здравето и околната среда; подобряване качеството на храните и вкуса; достъпът до пресни продукти и подпомагането на местните дребни стопани, общности и пазари. Освен това, съществуващите страхове за безопасността на храните поради заплахите от различни болести, както и наличието на генетично модифицираните организми в земеделието, също оказват влияние върху повишеното търсене на биологични продукти.

Пазарът на биопродукти ще се увеличава и

поради друга причина – макар и популярни, *делът на биопродуктите на националните пазари на храни в ЕС все още не е особено голям и поради това съществуват възможности за разширяване*. Европейският пазар за биохрани е защитен от инвазии и поради обстоятелството, че на него не се допускат произведения в САЩ биохрани, поради съдържанието на ГМО в тях, т.е. докато ГМО не бъдат допуснати в Европа, евтиният внос от САЩ няма да е конкурент на европейските биохрани.

От друга страна се забелязва *една нова тенденция: „биошовинизъм”* – обоснована, *първо - с подкрепа на местните биопродукти* - според проучване 68% от италианците биха си купили биохрани, само ако на етикета им пише, че са произведени в Италия. *И второ - с повишената загриженост на потребителите за околната среда и промените в климата*. Масово хората на Запад започват да не купуват вносни биохрани. Причината е, че за доставката им се изминават с тирове хиляди километри, което замърсява околната среда с въглероден двуокис. Така ползата, че не се използват препарати при производството се обезсмисля. Във Франция, например, масова е нагласата да се купуват само храни от региона. Има и местни знаци за качество. *Тази тенденция ще действа негативно върху увеличаването на износа на български биопродукти, като в най-добрия случай ще го ограничава териториално до по- близките страни. От друга страна тази тенденция ще действа положително за разширяване и укрепване на българския национален пазар за биопродукти.*

По различни данни, в България между **80% и 95% от биологично произведените у нас храни се изнасят** предимно на европейския пазар, който по данни на германската Федерация за екология и БЗ е за 17 млрд. евро през 2008 г.

Очакванията за бъдещето са оптимистични с оглед нарастването на производството и консумацията на биохрани. Биологичното производство предлага специализиран пазар и една възможност за разнообразие с нови стоки, които имат голямо търсене и изгодни цени на световния пазар. В света има глад за храни и продукти, отглеждани в екологично чисти райони. Българските биологични продукти се изнасят предимно за страни от Европейския съюз, като износът е насочен най-вече към Германия, Холандия, Франция и Италия. Има износ и за

САЩ, Сингапур, Арабския свят, Япония, Корея и Канада. Мнозинството от износителите са на мнение, че като цяло **българските биологични продукти са конкурентоспособни на чуждите пазари**, защото не отстъпват по качество на чуждите. Други причини са ниските цени, пониската себестойност, стриктното изпълняване на изискванията от страна на българските производители.

Биохраните все още не заемат съществено място в потребителската кошница на българите. Покупателната способност на българина днес не позволява производителят на биологични култури да вземе полагаемата му се печалба за положения повече и с по-ниска продуктивност труд в името на по-високото качество. Въпреки че сега потреблението и респективно пазарът на биопродукти в страната не е достатъчно развит, има възможност в близко бъдеще съществено да се засили търсенето на такива продукти. Знак за това е наличието на голям брой потенциални потребители (според данни на *Vitoshka Research*). В случай, че бъдат предприети реални мерки и се отдели специално внимание на групата потенциални потребители, възможността за значително увеличение на потреблението на биологични продукти е напълно реална.

Факторите, *възпрепятстващи реализацията* на биопродуктите в нашата страна са липсата на информираност от страна на потребителите за биопродуктите и в частност за тяхното качество; цените на биологичните продукти, които са значително по-високи от тези на конвенционалните им заместители и ограниченият от тази гледна точка пазар; липсата на маркетингова стратегия и реклама както на производството като цяло, така и на отделните продукти.

Държавната политика по отношение на биологичното земеделие у нас

Държавното подпомагане е важно за развитието на биологичното земеделие, поради трудностите през преходния период, осигуряването на обществени екологични ползи и слабо развития пазар.

Държавната политика в областта на биоземеделието се прилага от МЗХ. Към момента съществува нормативна уредба, която до голяма степен е хармонизирана с изискванията на ЕС, има български органи за контрол и сертификация, расте информираността на земеделските производители на биологични продукти, расте

броят на сертифицираните производители, има сдружения на производителите, има разработени схеми за кредитиране на биологичното земеделие, българските биологични продукти се търсят за експорт, а цените им са конкурентни на международния пазар. Целите на политиката са в посока на разширяване на възможностите за биологично производство и за насърчаване на потреблението на биологични продукти. Въпреки предлаганите възможности за стимулиране на биопроизводителите чрез плащания и субсидии, насърчаването на биопроизводството е крайно недостатъчно за постигане на поставените цели.

Една от трудностите за оценката на потенциала на прилаганите политики и за оценката на съществуващите мерки, е липсата на статистическа информация относно биологичното производство, биологичния пазар, включително данни за търгуваните потоци и цените, както и за прозрачността на цените по веригата.

В съответствие с Европейския план за развитие на биологичното производство, България инициира разработване на **Национален план за развитие на биологичното земеделие (НПРБЗ) в периода 2007 – 2013 г. и Националната агроекологична програма (2007-2013) – НАЕП**. Те са стратегически документи, отнасящи се не само до биологичното земеделие, а изобщо до финансовото насърчаване на екологосъобразните методи за селскостопанско производство. Биологичното земеделие е посочено като една от приоритетните дейности, с които Програмата стартира през 2007 г. НАЕП се прилага като част от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г. (ПРСР), чрез мярка 214 „Агроекологични плащания”. В резултат на преразглеждане от съответните органи на политиката на подкрепа и обосноваването ѝ заявяване пред ЕК, през октомври 2010 г. е решено нивата на подпомагане за БЗ да бъдат увеличени за всички направления и дейности по мярката. От 418 на 633 евро/ha се предвижда да се увеличат плащанията за биологичните трайни насаждения, лозя и маслодайна роза. Ако тези култури са в преходния период - отглеждат се по начин, който щади природата, но все още не се водят „био” - фермерите ще получават по 735 евро/ha (досега взимаха по 505 евро). За биологичните ароматни и медицински растения, субсидиите ще бъдат повишени от 267 на 324 евро/ha, а ако тези култури са в преход - от 340 на 412 евро/ha. Увеличение се предвижда и при плащанията за зеленчуци,

включително култивирани гъби и картофи. Предложението е, помощта да се вдигне от 357 на 407 евро/ha за биологично производство. Ако стопанствата са все още в период на преход, фермерите ще получават по 552 вместо 483 евро/ha. Биопчеларите ще вземат по 18,5 евро на семейство (вместо 11,5).

Непрекъснато расте броят на желаещите да се занимават с производство на биологични продукти както в света, така и в България. За да се организира правилно, насърчи и подпомага БЗ в България, е необходима отделна структура в МЗХ с опитни специалисти. Създаването на сектор БЗ в МЗХ е важно не толкова като афиширане, колкото за самите оператори в БЗ - да има към кого да се обърнат и да коментират с добри специалисти проблемите си. Липсата на начален капитал, неразвения вътрешен пазар, пониските добиви в сравнение с конвенционалното земеделие (и оттам – по-ниските приходи), спират много от производителите да се насочат към този тип производство. Все пак през последните години, броят им расте с бързи темпове, както и инвестициите в сектора, макар че липсва реална държавна подкрепа. Поради забавянето и не получаването на субсидии за БЗ, някои от производителите, които се занимават с БЗ се преориентират към зърнопроизводството, където до голяма степен разчитат на директните европейски плащания. Интересите на земеделските стопани, произвеждащи биологични продукти, все още не са добре защитени.

Много страни осигуряват финансова помощ за биологичните стопани обикновено на база единица площ.

Тази помощ е за кратък период - за подпомагане покриването на разходите за конверсията, или за по-дълъг период - плащания за осигуряването на екологични ползи. Ниските добиви през преходния период често пъти са пречки, които могат да се преодолеят лесно, ако има финансова помощ за земеделските стопани. Когато екологичните ползи от биологичното земеделие са заплатени, този вид земеделска система може да бъде по-ефективна от конвенционалната. Предвид казаното по-горе, ролята на аграрната политика е да подпомага стопаните по време на тези промени с преобладаваща несигурност и риск.

Изводи

- Биологичното производство в България е в начален стадий на развитие, но потенциалните

възможностите пред него са много големи. Поради природните си дадености и незамърсената с торове земя, поради имиджа си на традиционен производител на качествени селскостопански продукти и поради увеличаващото се в световен и национален мащаб търсене на биологично произведени храни, България има шанса да се възползва от една голяма икономическа ниша – *производство и износ на биологични земеделски продукти*, т.е. България притежава достатъчно обективни условия за да се превърне в основен играч на пазара на биопроизводството. Очакванията, въпреки кризата, са инвестициите в биопроизводството да растат, като стимул за това е бързо растящото потребителско търсене, предизвикано от засилващия се интерес на обществото към здравословния начин на живот, развитието на зелената икономика и опазването на околната среда.

- Българските биологично произведени продукти имат добра реализация на европейския пазар, докато пазарът на биопродукти в България може да се определи по-скоро като зараядащ се, което означава, че възможностите му за развитие тепърва предстоят. Има потенциал за значително увеличаване на обема и видовете земеделски биологични продукти, отглеждани в България (площите в преход са повече от 70% от общата площ заета с БЗ, което е показател, че в близките години ще се предлагат значително повече биопродукти). С увеличаване на производството на биологични продукти, биооператорите ще са в състояние да предложат по-конкурентни цени на пазара.

- В България, в момента няма подходяща държавна структура, която да откликва на проблемите на БЗ. Тази картина сама по себе си е нещо, което *не съответства на ОСП на ЕС*. За да се постигнат високи и конкурентни резултати и да се реализират набелязаните в плана за биологично производство и НАЕП цели, българското биопроизводство трябва да получава икономически стимули и подкрепа, особено в условията на икономическа криза, която е допълнителна тежест за всички нови предприемачи. Повишените нива на компенсаторните плащания по под мярка БЗ от мярка Агроекологични плащания на ПРСР 2007-2013 г. ще помогнат на БЗ у нас, но са необходими действия за неговото насърчаване.

Препоръки и предложения

Безспорно БЗ е един от начините за предотвратяване влошаването на околната среда, загубата на биологичното разнообразие и неустойчивото използване на ресурсите. Тъй като е ясно, че България има наличен сериозен потенциал в областта на БЗ, за неговото реализиране е необходимо преди всичко **да се работи активно за увеличаване на площите и продукцията от БЗ; за повишаване степента на информираност и заинтересованост на обществото (производители, търговци, потребители, заведения за хранене и др.), както и за ускореното развитие на зараядащия се пазар на биопродукти в България, чрез реални стъпки за подкрепа на БЗ от всички заинтересовани по веригата**. За целта е нужно:

- **Да се реализира заявената приоритетност на политиката в полза на биоизделието**; подкрепата за БЗ да не се осъществява инцидентно, а да бъде последователна и непрекъсната; в тази връзка МЗХ да създаде служба, която да е в състояние да дава конкретни отговори на производителите; **да се търсят нови възможности за финансиране на биологичните земеделски производители по някои от мерките от ПРСР 2007-2013 г.** (например по Мярка 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти“) – да се включат специфични дейности, подпомагащи и подкрепящи БЗ; да се активира мярка по частично връщане на разходите по сертифициране на биопроизводителите и на производителите с наименование за произход; да се използва специфичния европейски регламент 288/2009 г., засягащ продажбата и дистрибуцията на плодове в училищата, както и да се разработи **система от преференциални субсидии и финансови стимули за БЗ**, поради специфичния характер на тази дейност; да се **актуализира бюджета по Националния план за развитие на БЗ в България 2007-2013 г., като същевременно се преразгледат поставените твърде амбициозни цели** - 8% от обработваемите земи в страната да бъдат изцяло използвани за производството на биологично чисти храни и 3% от продаваните хранителни продукти да бъдат с биологичен произход; **да се ускори изпла-**

щането на средствата по Агроекологичната мярка от ПРСР; с цел облекчаване процеса на кандидатстване за субсидии да се окаже съдействие за нормативно регулиране на дългосрочното наемане на земя от биопроизводители, както и да се облекчат и опростят самите процедури за кандидатстване за субсидии; да се използват **лостовете на държавни, обществени и публични поръчки, както и на законодателството, за да се насърчава или налага изкупуването на биологична продукция от производителите за нуждите на държавни учреждения, болници, училища и организации** и по този начин да се постигне стимулиране на БЗ, повишаване на хранителната култура и изграждане на афинитет към продуктите на БЗ у населението; да се подобри **координацията и сътрудничеството** между държавата, неправителствените организации, потребителите и фермерите за решаване на проблемите на БЗ, да се насърчи доброто **партньорство** и сътрудничество между публичния и частния сектор.

➤ Аграрната политика да бъде допълнена с **целови мерки за отчитане на специфичните местни агроекологични условия, както и на екологичните и социалните ефекти от биологичното земеделие.**

➤ Да се намери подходящ и действащ механизъм за предоставянето на **достъпна информация и консултантски услуги за производителите**, като фактор за достигане на критична маса от производители в БЗ; да се разработят и предложат **нови ефективни технологии** за биологично производство; да се повишава **качеството** на биопродуктите.

➤ Да се разработят и приложат адекватни икономически механизми за **насърчаване развитието на стабилен национален вътрешен пазар** в България. В тази връзка е подходящо да се разработи **национална стратегия за промоция на биологично произведени храни.**

➤ Да се създаде **информационна система за данни за пазара**, количествата и регулярността на предлагането; в системата на **агрозатистиката** да се събират данни за БЗ.

➤ Да се създаде **ефективно действаща мрежа за изкупуване, преработка и търговия**, за да се стимулира по-пълноценното използване на благоприятните условия за събиране на

разнообразни диворастващи растения.

➤ Да се осигури **действен контрол на пазара за недопускане на фалшификати и имитации на биопродукти**; да се развива **системата за гарантиране надеждността и безопасността** на биопродуктите, повишавайки все повече и доверието на потребителите.

➤ Да се подпомогне **целенасоченото формиране на веригата от производители, преработватели, дистрибутори и потребители**; създаването на асоциация на потребителите на биологични продукти, която да взема участие в процеса на промотиране на БЗ; да се насочи вниманието към дейности по **промоция** на биологични продукти пред определени **целови групи от населението**, да се използва силното движение срещу ГМО; да се използват по-активно изградените **мрежи – в медицината** (консултации за млади майки); **в детските градини и училища** (информирание на децата, преподавателите и родителите), **в Интернет** за популяризирането и насърчаването на БЗ и употребата на биологични храни.

➤ Развитието на БЗ у нас има смисъл (не само философски, но и икономически) в дългосрочен аспект. Едромашабното биологично земеделие изисква големи инвестиции. То става рентабилно обикновено след 3-4 години (в зависимост от културата и други фактори). Погледнато в дългосрочен аспект, то повишава своята рентабилност и на тази база, и своята конкурентоспособност и така да се каже „се изплаща все повече и повече“ с всяка изминала година. Затова и **стратегията за развитие на биологичното земеделие у нас** трябва да е насочена към **средно- и дългосрочен аспект** на развитие.

ЛИТЕРАТУРА

1. Производство, разпространение и потребление на биологични продукти в България, резултати от проведено маркетингово проучване на Витоша Рисьрч.
2. Codex Alimentations Commission, FAO/WHO, June 1999.
3. ЕС-2020 и приоритетите за България, Институт отворено общество, С., Център за икономическо развитие.
4. FAO, Evaluating the potential contribution of organic agriculture to sustainability goals, IFOAM's Scientific Conference Mar del Plata, Argentina, 1998.

5. OECD, Organic Agriculture. Sustainability, markets and policies, CABI Wallingford, 2003.
6. Elizabeth Rohnen Thielen, Eurostat, Statistics in focus, 10/2010.
7. International Federation of Organic Agriculture Movements, „World of Organic Agriculture 2007“.
8. Organic Monitor, UK, February 2009.

Organic Farming - a Reasonable and Viable Option for Agriculture

D. MITOVA

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The aim of this paper is to follow the situation in organic farming (OF) in the country by 2008, against the background of trends in global and European OF. To justify the need to support OF in the country, the author focuses on its advantages as an agricultural system and philosophy. OF is seen as a production system that protects soils, ecosystems and human health, based on ecological processes, biodiversity and cycles in periods of development of different crops and is suited to local conditions of each country, thus avoid adverse impacts on nature in traditional agriculture. Organic farming is a combination of tradition, innovation and research, through which supports the protection of the environment, promotes good partnership and good quality of life for all who participate in this process.

In recent decades, organic farming has experienced rapid

growth. Constantly grows (absolute and relative) areas occupied by organic crops, increasing the number of organic operators. Market grows, the range of organic produce diversifies, turnover of organic products increases. State support is important for the development of organic farming because of difficulties during the transitional period, the provision of public environmental benefits and less developed country market. It is difficult to assess the potential of the applied policies and measures in the absence of statistical information on organic production, organic market, including data flows and the trading prices and price transparency in the chain. However, the branch of the Bulgarian organic producers believe that despite the opportunities for stimulating organic farmers through payments and subsidies, promotion of organic production in Bulgaria is scarce.

Organic production in Bulgaria is in early stages of its development, but potential opportunities for it are very high. Expectations despite the crisis are investing in organic production to grow; an incentive for this will be rapidly growing consumer demand caused by the growing interest of society to a healthy lifestyle, developing the green economy and the environment.

In Bulgaria at the moment there is not an adequate state structure to respond to the problems of OF. This picture, by itself, is something that does not comply with the EU CAP. It is necessary to achieve the stated priority of the policy in favor of organic farming.

Key words: organic farming, benefits, growth, consumer demand, policy support.

Статията е постъпила в редакцията на 09.10.2010 г.